

Carsten og Malene Fenger-Grøndahl

sigøjnere

1000 år på kanten af Europa

A A R H U S U N I V E R S I T E T S F O R L A G

**Sigøjnere
1000 år på kanten
af Europa**

Sigøjnere **1000 år på kanten** **af Europa**

Af Carsten og Malene Fenger-Grøndahl

Sigøjnere – 1000 år på kanten af Europa
er sat med Indigo og Linotype Syntax

© Forfatterne og Aarhus Universitetsforlag 2006
Omslag, tilrettelægning og sats: Jørgen Sparre

eISBN: 87 7934 739 8

Bogen er udgivet med støtte fra
Nævnet til Fremme af Debat og Oplysning om Europa
Højesteretssagfører C.L. Davids Legat for Slægt og Venner

Aarhus Universitetsforlag
Langelandsgade 177
8200 Århus N
Fax 89 42 53 80
www.unipress.dk

Indhold

	Indledning
9	Europas spøgelse
	Kapitel 1 Indien
19	Slangetæmmerne i Det Store Moderland
	Kapitel 2 Rumænien
53	Vi var slaver
	Kapitel 3 Frankrig
93	Helgenfest og halleluja
	Kapitel 4 Tyskland
133	Europas sorte jøder
	Kapitel 5 Tjekkiet og Slovakiet
171	Muren i vores hoveder
	Kapitel 6 Makedonien
211	Den gode ghetto
	Kapitel 7 Kosovo
249	Syv år i ingenmandsland
	Kapitel 8 Spanien
277	Flamenco og fremsynede kvinder
	Kapitel 9 Skandinavien
319	Kulturel frihed og kærlig forskelsbehandling
	Afslutning
357	En nation uden land

380	Kildeliste
398	Digtoversigt
399	Stikordsregister

Forord

Denne bog var ikke blevet til uden praktisk hjælp, gode råd og vejledning fra en lang række personer i hele Europa – og inspirerende samtaler, kritik og nysgerrige spørgsmål fra lige så mange. Det er umuligt at takke alle med navns nævnelser, men vi vil i det mindste gerne rette en varm tak til følgende personer, som har hjulpet os særlig meget i forbindelse med researchen til bogens enkelte kapitler:

INDIEN: Govind Singh Rathore, Melitta Tchaicovsky & Pepe Ozan, Swati Naik, Anand Talari, Thierry 'Titi' Robin, Jacob Remin, Peter Bakker, Hacer Foggo, Seda Müftügil; RUMÆNIEN: Crina Morteau, Corina & Iulian Mandachi, Gheorghe Sarau, Andy Brockbank, Elena Motas, Simona Hultoana & Diana Timofte fra Regional Facilitation and Negotiation Center (RFNC) i Iasi; FRANKRIG: Jannie Hesselbjerg, Anne Marie Auger, René Guitard; TYSKLAND: Anita Awosusi, Romani Rose, Cenek Ruzicka, Markus Pape, Joanna Kwiatkowska, Michaela Tomisová; TJEKKIET og SLOVAKIET: Jirí Sýkora, Karel Holomek, Kumar Vishwanathan, Gabriela Hrabánová, Markéta Fischerova, Veronika Sutkova, Karel Novak, Marek Hojsek, Ivan Vesely & Jakub Krcik fra Dzeno Association; MAKEDONIEN: Suzana Sabanovska, Azbija Memedova; KOSOVO: Jevto Boricic, Josef Pfattner, Iben Rosenkrantz de Neergaard, Hans Boserup; SPANIEN: Gunther Dietz, Nadia el-Shohoumi, Teresa San-Román Espinosa, Carolina Fernández, Sara Añino Villalva, Manuela Cantón Delgado, Erik Sutherland, Joaquin Albaicín, Jihad Josef, Poul Jacek Knudsen, Signe Faber, Pernille Pennington; SKANDINAVIEN: Irka Cederberg & Bjørn Kumm, Soraya Post, Keith Palmroth, Stefano Kuzhikov, Marian Wydow, Janos Rodjikov, Bo Hazell, Birgitta Boqvist-Månsson, Henrik von Bülow, Mads Hvidtved Grand; AFSLUTNING: Bashy Quraishy, Ivan Ivanov, Viktória Mohácsi.

Desuden ønsker vi at takke Biljana Muncan og Johannes Busk Laurson for deres imponerende engagement i vores projekt helt fra begyndelsen og deres hjælp og vejledning undervejs.

En stor tak skal også lyde til Nævnet til Fremme af Debat og Oplysning om Europa samt Højesteretssagfører C.L. Davids Legat for Slægt og Venner, som med et økonomisk tilskud muliggjorde trykningen af nærværende bog.

Den sidste, men største tak skal dog gå til de hundredvis af romaer – navngivne og unavngivne – der er grundstoffet og inspirationskilden til denne bog. Det er dem, vi har ønsket at give stemme, og deres virkelighed vi har ønsket at give et indtryk af. Vi har mødt en åbenhed og en tillid, som ofte slet ikke står i forhold til de barske erfaringer med majoritetssamfundet, som mange romaer har gjort sig.

Størstedelen af bogens afsnit er læst igennem af en række af de interviewede samt af fagpersoner med indsigt i specielle områder som undervisning, ghettoisering, sociale forhold, folkemord og lign. Men vi påtager os som forfattere naturligvis det fulde ansvar for fejl eller unøjagtigheder. Det gælder også oplysningerne i faktaboksene, som for størstedelens vedkommende stammer fra myndigheder i de enkelte lande, internationale organisationer som FN's Udviklingsprogram (UNDP), EU og Europarådet samt roma-ngo'er som European Roma Information Office (ERIO) og European Roma Rights Centre (ERRC).

Oversættelse af citater fra rapporter, interviews og lignende er foretaget af bogens forfattere eller af Kirstine Sinclair (fra engelsk), Uta Kreie Larsen (fra tysk), Jannie Hesselbjerg (fra fransk), Ulrika Örnhaugen Jørgensen (fra svensk), Stepanka Hansen (fra tjekkisk), Jonas Holst Sørensen og Erika Narvión Casorrán (fra spansk) og Biljana Muncan (fra serbokroatisk og makedonsk samt fra romani).

Rapporter og bøger, der citeres fra undervejs, er samlet i en litteraturliste bagerst i bogen, hvor vi også har samlet litteratur, vi i øvrigt er blevet inspireret af, samt en række relevante hjemmesider. Vi har desuden listet en række organisationer og foreninger, som beskæftiger sig med romaernes forhold i Europa.

Malene og Carsten Fenger-Grøndahl
Århus, september 2006

Indledning

Indledning

**Vi var stumme i tusinder af år
men vore hjerte er fulde
af usagte sætninger
som et ocean der tager imod
blå floders strømme
gennem hele sit lange liv**

Dezider Banga

Europas spøgelse

”Romaerne er Europas spøgelse”. Sådan sagde en ung spansk roma-kvinde ved en konference om romaernes situation i Europa for et års tid siden. Hvad hun mere præcist mente, forblev uklart. Hun sagde det bare sådan, som afslutning på et oplæg om situationen for det folk, hun identificerede sig med. Men selv om den unge romakvindes udtalelse kan synes dunkel, er det ikke svært for os at tilskrive den mening, når vi genkalder os mange af de møder, vi har haft med romaer overalt i Europa. Møder, som har vist os en stor mangfoldighed, men som også har tegnet et billede af et folk, der lever midt iblandt alle andre europæere, men ofte i en parallel virkelighed. En virkelighed, der på en gang virker skræmmende og dragende på de udenforstående og har gjort det gennem hundredvis af år.

Romaerne, eller sigøjnerne, som de ofte kaldes af ikke-romaer, er Europas største etniske minoritet. Ingen ved, præcis hvor mange romaer der findes i Europa – eller i resten af verden for den sags skyld. Et godt bud er, at romaerne udgør en minoritet på 10-12 millioner mennesker i Europa, og at der på verdensplan findes mellem 15 og 18 millioner romaer. Langt størstedelen bor altså i Europa, og af dem lever de fleste i Central- og Østeuropa, men der findes romaer i stort set alle europæiske lande, og med EU’s udvidelse med ti nye lande i maj 2004 blev omkring 8 af Europas 10-12 millioner romaer en del af unionen. Med den planlagte optagelse af Rumænien og Bulgarien i 2007 eller 2008 vil næsten alle Europas romaer blive en del af samme politiske fællesskab.

Allerede nu er romaerne imidlertid en del af den danske virkelighed. Mange har sikkert læst om eller er stødt på ’sigøjnertiggerne’ på gågaderne i København, Århus og Odense, og mindst lige så mange har formentlig hørt om det dårlige forhold mellem de lokale myndigheder og romaerne i Helsingør. Andre igen har hørt om de hundredvis af romaer fra Kosovo, der sidder på landets asylcentre. Færre er klar over, at der rundt omkring i andre danske byer bor romaer, som indgår i samfundet på lige fod med alle andre. Romaforeninger skønner, at der er 5.000-10.000 romaer i Danmark, og de fleste er kommet som gæstearbejdere i slutningen af 1960’erne og begyndelsen af 1970’erne eller som

flygtninge fra krigene på Balkan i 1990'erne, eller de er efterkommere af disse indvandrere og flygtninge. Mange af dem præsenterer sig ikke som romaer, men som makedonere, serbere, jugoslaver, kosovarer, bosniere eller danskere. Hvad de naturligvis også er, ud over at de er romaer.

Romaerne er nemlig ikke sådan at sætte i bås; de er et folk uden land, en transnational etnisk gruppe og altså Europas største etniske minoritet. De er også et folk omgærdet af mystik og fordomme. Kun få ved, at romaerne kan føre deres oprindelse tilbage til Indien, og endnu færre ved, at romaerne har været en del af den europæiske virkelighed i op mod 1000 år.

For få år siden, inden vi gav os i kast med at samle materiale til denne bog, var vores viden om romaer stort set ikke-eksisterende. Vi havde hver især nogle vage forestillinger om sigøjnerne som et omrejsende folk, hvis oprindelse vistnok fortabte sig i historiens tåger, og som levede som håndværkere, musikere og plattenslagere. Vores billede af sigøjnerne var en blanding af romantiske forestillinger om machomænd og varmblodede kvinder og firkantede stereotyper om uhumskehed, kriminalitet og upålidelighed.

Fra vores rejser i Øst- og Centraleuropa huskede vi romakvinder i farvestrålende, folderige skørter og med guldmønter flettet ind i den sorte hårpragt og romamænd med bredskyggede filthatte, mørke silkeveste og overskæg som krumsabler. De levede tilsyneladende af at sælge blomster, sko heste og spille musik. Andre af vores rejseminder fra samme region handlede derimod om fattige og beskidte tiggere og gadebørn, som krøb sammen under halvtage og i ventesale, når sommerregnen forvandlede gaderne til rislende floder, eller som med insisterende miner maste sig ind på turisterne med fremstrakte hænder. Men noget samlet billede af, hvem romaerne var, havde vi ikke. Det var kun blevet til disse spredte iagttagelser, som alene rummede de mennesker, der levede op til stereotyperne fra film og litteratur og var nemt genkendelige som en del af den gruppe mennesker, der i vores vokabularium var 'sigøjnere'.

I årevis skænkede vi ikke romaerne ret mange tanker. Men under arbejdet med bogen *Flygtningenes danmarkshistorie 1954-2004* (Aarhus Universitetsforlag, 2004) stødte vi flere gange på oplysninger om romaerne. Dels i forbindelse med Murens fald og de strømme af asylsøgere og illegale immigranter, der derefter rejste mod især Tyskland og England, men også mod Danmark. Dels i forbindelse med krigene på Balkan, hvor romagrupperne tilsyneladende blev klemmt fra alle sider og beskyldt for forræderi af samtlige våbenføre parter i konflikterne.

I tiden op til EU's store østudvidelse i foråret 2004 dukkede roma-

erne igen op i medie billedet og i vores bevidsthed, dog oftest kun i bisætninger, når kravene til kandidatlandene blev remset op, eller Europa-Kommissionens årlige 'tilstandsrapporter' om kandidatlandene blev offentliggjort. Et eller andet sted i vrirten af artikler stødte vi på den oplysning, at romaerne udgjorde Europas største etniske minoritet, og at de efter EU's østudvidelse ville være unionens største etniske mindretal. Det gik op for os, at romaerne på mange måder var Europas glemte folk. At de var spøgelser i udkanten af vores bevidsthed.

Vi satte os for at gå på 'spøgelsesjagt' – vel vidende, at romaerne, når vi kom tættere på, ville vise sig ikke at være esoteriske ånder fra en anden verden, men mennesker af kød og blod. Europæiske borgere som os selv – og tilmed for størstepartens vedkommende en del af samme politiske fællesskab. I første omgang søgte vi efter litteratur og fandt ud af, at der fandtes meget lidt på dansk. På det tidspunkt – i 2003 – opstod ideen om selv at skrive en bog for første gang. Som med tidligere bøger, vi har skrevet, var det vores egen nysgerrighed og vores ønske om at vide mere, der satte en proces i gang. Vi besluttede at begive os ud for at møde romaerne der, hvor de lever og dør. Det blev til mere end 10 rejser, hvoraf den første førte os langt væk fra Europa – til romaernes 'moderland', Indien – og en anden knap nok kan kaldes en rejse, men snarere et besøg i vores egen baghave, Danmark. Rejserne og de oplevelser, de gav os i løbet af omkring to år, danner udgangspunkt for denne bog.

Bogen er et koncentrat af det, vi fandt vigtigt at formidle videre. Det, der overraskede og fascinerede os, det, der fyldte os med gru og glæde, med forståelse og erkendelse. På vores rejser genså vi både eventyrligt klædte romaer i Rumænien og fattige romabørn, der rystende af kulde forsøgte at overleve i de østeuropæiske storbyers slum og landsbyernes udkanter. Men vi mødte også romaer, som på ingen måde rimede med vores tidligere erfaringer eller med de stereotype beskrivelser af romaer som tyveknægte og landevejsriddere, som europæisk film, litteratur og musik er fuld af.

Vi har talt med romaer i 14 forskellige europæiske lande. Besøgt dem i deres hjem, fulgt dem på deres arbejdspladser, danset, festet og spist med dem, deltaget i deres højtider og ceremonier. Nogle har været fattige – endda så fattige, at vi havde svært ved at tro, at vi befandt os i Europa efter årtusindskiftet – andre har tilhørt middelklassen, og enkelte har været decideret rige, selv målt med vores normaldanske alen. De har tilhørt forskellige aldersgrupper og haft forskelligt køn og erhverv. For nogle har romaidentiteten været den primære, mens den for andre har været sekundær eller måske endda ganske perifer. Ingen er jo kun romaer – de er også kvinder og mænd, tjekker, danskere og spaniere, studerende, erhvervsaktive og pensionister, hundeejere og

hesteelskere, musikere og modebevidste, kvindesagsforkæmpere, konservative og socialister.

For nogle er det problemfrit at kombinere et væld af identiteter og lade dem spille sammen på konstruktiv vis – både i det private og det offentlige rum. Men for mange romaer er netop romaidentiteten svær at forene med de andre identitetsmarkører. At være roma er sjældent en gevinst, når man søger arbejde, præsenterer sig ved sociale sammenkomster eller melder sig ind i en sportsklub. Ofte er det en barriere for at deltage på lige fod på arbejdsmarkedet og i samfundslivet i det hele taget. Romaerne er på mange måde Europas pariaer. Et marginaliseret og udstødt folk. Derfor vælger mange romaer at skjule deres etniske baggrund i alle offentlige sammenhænge – af frygt for følgerne eller af skam over at tilhøre en etnisk gruppe, der mange steder er kendetegnet ved høj arbejdsløshed, lavt uddannelsesniveau og høj kriminalitetsrate, og som der klæber et væld af fordomme til.

Alligevel valgte mange romaer, som skjuler deres identitet på arbejdspladsen og socialkontoret, at tale åbent med os, og vi fik indsigt i en tilværelse præget af forstillelse og frygt for afsløring. Andre havde valgt romaidentiteten aktivt til og stod både over for os og andre med stolthed frem som romaer. På den måde levedejorde og eksemplificerede de det faktum, at romaerne på trods – eller måske på grund – af århundreders forfølgelse og diskrimination har formået at bevare en stærk, om end foranderlig, identitet.

”Vi kan takke alle jer ikke-romaer for vores stærke identitet, vores sammenhold og vores eksistens som folk,” som Viktoria, en ung romakvinde fra Ungarn, udtrykte det under en samtale om identitetsdannelse og politisk organisering blandt romaer. ”Romaer er forskellige, men vi har tre ting til fælles: sproget, nogle få traditioner og så oplevelsen af diskrimination,” fortsatte hun og lod os forstå, at det især var det sidstnævnte, der var afgørende for eksistensen af en romaidentitet i år 2006.

Viktoria gav os med sin forklaring på romaidentitetens eksistens det bedste svar, vi hidtil har fået på, hvad det vil sige at være roma. Man kan nemlig med god ret hævde, at det folk, som denne bog handler om, ikke kan afgrænses eller defineres klart. Er det et spørgsmål om gener, sprog, kultur eller tradition? Kun få romaer er enige om, hvem der kan siges at tilhøre gruppen af romaer. Men visse træk går alligevel igen blandt størstedelen af de 10-12 millioner europæere, der opfatter sig selv som romaer. Skal man tro de nyeste sproglige og genetiske analyser, nedstammer næsten alle de europæere, der opfatter sig som romaer, fra en lille gruppe stammefolk, der udvandrede fra Indien mellem 500- og 1000-tallet og nåede frem til Balkan i 1200-tallet. Også et vist sprogligt fællesskab er bevaret. Nok har den geografiske spredning medført, at

det fælles sprog, romani, i dag findes i mere end 60 forskellige dialekter. Og mange romaer taler det ikke længere. Men romani udgør fortsat en identitetsskabende faktor blandt romaer over hele Europa – uanset deres modersmål.

Sprogligt og historisk er der altså noget at komme efter. Men først og fremmest er det romaernes egen følelse af at tilhøre et fælles folk, der for os at se er afgørende. ”Hvis man er roma, kan man ikke undgå at føle det. Det er en meget stærk følelse,” som den slovakiske regerings rådgiver i romaspørgsmål, der selv er roma, sagde, da vi spurgte hende, hvordan man afgør, hvem der er roma. Den definition har vi valgt at tage udgangspunkt i – i stedet for genetik, lingvistik og officielle befolkningsopgørelser – simpelthen af respekt for de mennesker, vi forsøger at give stemme i denne bog.

Af samme grund har vi valgt at bruge betegnelsen roma, ikke sigøjner, igennem det meste af bogen. Sigøjner er nemlig en betegnelse, som ikke-romaer har brugt om romaer i århundreder, men den har aldrig været romaernes betegnelse for sig selv. På romaernes eget sprog, romani, betyder roma slet og ret ’menneske’, og for mange romaer er det at kalde sig ’roma’ en måde at generobre sin menneskeværdighed på. Gabriela, en romaaktivist fra Tjekkiet, udtrykte det sådan: ”Det er også et spørgsmål om at sige, at ’jeg er nogen, jeg er et menneske, en person’.” Derfor bruger hun konsekvent ordet ’romaer’ om den gruppe, hun føler sig som en del af, aldrig ord som ’cikani’, der er det tjekkiske majoritetssamfunds betegnelse for landets største etniske minoritet.

’Cikani’ kommer formodentlig ligesom det danske ’sigøjner’, det tyske ’Zigeuner’ og det franske ’tzigane’ af det græske ’athinganos’, der betyder ’urørlig’ eller ’paria’ med sidebetydningen ’hedning’. Det var et af de første ord, der blev sat på romaerne, da de ankom til Europa, og dets negative grundbetydning siger noget om, hvorfor de fleste romaer i dag foretrækker at blive kaldt netop ’roma’. Nogle romaer bruger dog andre selvbetegnelser; de romaer, der har levet i Tyskland i århundreder, kalder sig for eksempel typisk ’Sinti’, mens mange spanske romaer bruger betegnelsen ’gitanos’. Enkelte romaer bruger også ord som ’sigøjner’, ’tater’ og ’gypsy’ – oftest med et glimt i øjet – på samme måde, som unge med indvandrerbaggrund kan finde på at kalde sig selv eller hinanden ’perker’.

Andre bruger betegnelserne ’travellers’ (i Storbritannien og Irland), ’Gens du Voyage’ (i Frankrig) eller ’resande’ (i Sverige) om sig selv. I hvert fald en del af disse rejsende har en helt anden historisk oprindelse end romaerne, og for eksempel de irske ’travellers’ taler et sprog, som er anderledes end romaernes sprog, romani, men har nogle låneord derfra. Nogle ’rejsende’ opfatter dog sig selv som en del af samme gruppe som

romaerne eller identificerer sig med dem, fordi romaer og rejsende historisk har haft ensartede vilkår. Der er da også oprettet et 'Forum for Rejsende og Romaer' under Europarådet.

Men det er romaerne, der er i fokus i denne bog, og derfor tager vi dem – bortset fra i bogens titel – på ordet og kalder dem sådan. Når vi i titlen bruger ordet "sigøjner", skyldes det, at roma endnu ikke er en del af de fleste danskeres ordforråd. Det er ganske vist med i de nyere udgaver af Nudansk ordbog, men her henvises blot til opslagsordet 'sigøjner'. Og sådan er det jo nok: Sigøjnerne har de fleste af os nogle forestillinger om, hvem er, men når det drejer sig om romaer, er vi stort set blanke. Det har også den 32-årige danske romakvinde Biljana Muncan erfaret: "Hvis folk spørger, hvad jeg er, så siger jeg, at jeg er roma, eller at jeg har romabaggrund. Men så ved folk som regel ikke, hvad det vil sige. De tror, at det har noget med Rom at gøre. Så er jeg nødt til at forklare dem, at en roma er det, man normalt kalder for en sigøjner. Men jeg har det ikke ret godt med at bruge det ord, for 'sigøjner' er for mig et meget negativt ord. Folk forbinder det med at være omrejsende, med kvinder i lange kjoler, med utilpassede, tyvagtige mennesker. Det er alle de stereotyper, som jeg gerne vil være fri for at forholde mig til."

Utrolig mange af de romaer, vi har mødt, har udtrykt samme ønske som Biljana: at de kunne blive fri for altid at blive målt med stereotypernes alen. At de kunne være romaer uden at være sigøjnere. Med bogen her forsøger vi at give romaerne stemme og lade sigøjnerne – og de mest firkantede stereotyper om dem – blive, hvor de hører til: i litteraturen og musikken, i romantiske drømmes landskaber og frygtens mørke korridorer.

Men selvfølgelig er stereotyperne der stadig – også i denne bog. Dels fordi virkeligheden faktisk nogle gange rimer fint med fordommene, dels fordi det efter vores mening er helt legitimt at fremhæve og lade sig fascinere af det anderledes ved andres kultur og livsform, og endelig fordi vores egne holdninger og fordomme helt sikkert også mod vores vilje har sat deres aftryk rundt omkring i bogen. Vi bilder os heller ikke ind, at vi med nærværende bog kan give en repræsentativ beskrivelse af Europas 10-12 millioner romaer. Den rummer derimod et udvalg af oplysninger og oplevelser, som gerne skulle give et indtryk af den forskellighed og det skæbnefællesskab, der findes blandt romaerne. Det er vores udvalg, og vi har ingen illusioner om, at det rummer nogen absolut sandhed om romaerne og deres liv i Europa. Dertil er romaerne og deres kultur heldigvis alt for mangfoldig, kompliceret og ikke mindst foranderlig.

Men det er vores håb, at vi med vores tekst og billeder kan gøre en smule til, at romaerne bliver en mere nærværende og mindre skræm-

mende del af europæernes bevidsthed. Så de ikke længere skal se sig hensat til en position som det, de på mange måder føler sig som i dag: Europas spøgelse.

Kapitel 1

Indien

Hvem er du og hvor kommer du fra?
Hvorfor har du glemt dig selv? Åh, min skat!
Disse lusebefængte gadje
gav dig beskidte og falske navne
såsom lubri og mugni, xorosana og osmani,
men du er Moder Indiens glemte barn
ramni, nu kaldet romni
Du er Ganges' strømmende vande
blandet med vandene fra Nilen, Eufrat og Donau

J.S. Pathania

Slangetæmmerne i Det Store Moderland

Den sortklædte kvinde vrider sig i takt til musikkens rytme. Hun bøjer sig bagover, så panden næsten når gulvet, retter sig langsomt op og virrer med hovedet og ryster overkroppen, inden hun begynder en hvirvlende dans rundt om sig selv. Hurtigere og hurtigere, til den sorte kjole og spejlene på skørtet bliver til et flimrende sølvglimtende mørke for tilskuernes øjne. Efter en times optræden synker Gulabi Sapera sammen på scenegulvet og modtager publikums hyldest. Hun smiler og ser lettet ud. Bag hende sidder den franskfødte musiker Thierry 'Titi' Robin på sin skammel og hviler guitaren mod lårene. Han smiler også. Det var en god optræden. Hans 'gypsy orchestra' har holdt publikum i sin hule hånd. Og Gulabi, verdensstjernen fra den kasteløse stamme af slangetæmmere, har endnu en gang taget publikum med storm.

Lidt senere møder vi Gulabi og Thierry bag scenen. De er tilfredse, men trætte. Vi fornemmer, at det heller ikke nu er et godt tidspunkt at indlede en drøftelse af store spørgsmål om identitet, kultur og historie. Vi har mødt dem et par gange, siden vores ankomst til Indien, men deres travlhed har forhindret os i at få en længere snak med dem. Vi laver en aftale med dem om at mødes et par dage senere og forlader koncertsalen.

Mens vi går gennem aftenmørket, der har sænket sig over millionbyen Jaipur, taler vi om vores indtryk af Gulabi. ”Synes du, at hun ligner en roma?” ”Ja, på en måde. Hun ligner da meget mere min forestilling om en sigøjner end alle dem, vi har set i Europa – i hvert fald i Danmark. Hun danser og synger, render rundt i farvestrålende kjoler, med guldsmykker, rejser hele tiden... Og så har hun også problemer med myndighederne, der ikke regner hende for noget...”

Det sidste er vi blevet klar over, efter vi i flere omgange har siddet i Gulabis stue i timevis og ventet på hende, mens hun selv har rendt fra Herodes til Pilatus for at få fornyet sit pas. Hun skal til Belgien for at optræde om et par dage, og det haster med at få formaliteterne i orden.

Vi griner lidt af os selv og vores stereotyper om romakvinder. Endnu har vi ikke meget at holde dem op imod. Det er endnu ikke lykkedes os for alvor at få kalbelia-stammens store ikon, Gulabi Sapera, i tale. Men nu har vi da set hende danse. I to timer har vi været tryllebundet af